

УДК 327 (430 : 6) “21”

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.3.364>

Геннадій Семенов*

НІМЕЧЧИНА ТА АФРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ЕВОЛЮЦІЯ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У 21 СТ.

Анотація: У статті досліджуються політичний, економічний, безпековий і гуманітарний виміри співпраці Німеччини з африканськими державами у системі міжнародних відносин 21 ст. Визначено, що після завершення колоніальної епохи підходи ФРН до партнерства з Африкою зазнали суттєвої трансформації – від патерналістських практик до рівноправного партнерства, що знаменувало новий етап постколоніальної співпраці та відображено, зокрема, у новій Африканській стратегії Німеччини 2023 р. На політичному рівні ФРН посилює діалог з Африканським Союзом та окремими країнами континенту, визнаючи африканські держави ключовими партнерами у вирішенні спільних глобальних проблем. Проаналізовано ключові ініціативи, які визначають сучасний формат співробітництва: діяльність таких інституцій розвитку, як GIZ, стратегічні програми Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку, започаткована за головування Німеччини в G20 ініціатива «Compact with Africa» для залучення інвестицій в економіку африканських країн, а також участь ФРН у миротворчих місіях ООН та ЄС на континенті, що підкреслює безпековий вимір партнерства.

Окремо акцентовано гуманітарно-культурний аспект, зокрема зусилля з реституції вивезених у колоніальний період культурних цінностей (наприклад, угода 2022 р. про повернення понад 500 бронзових артефактів Беніну) як жест історичної справедливості. Підкреслено, що активізація співпраці ФРН з Африкою впливає на формування спільної політики ЄС щодо Африки, узгоджуючи німецькі ініціативи із загальноєвропейськими стратегіями розвитку, безпеки й управління міграцією, а також забезпечуючи близько 20% фінансування програм ЄС із підтримки миру та безпеки на континенті. Зроблено висновок, що сучасна зовнішня політика Німеччини характеризується стратегією «повернення до Африки», спрямованою на підтримання стабільності та сталого розвитку африканських держав і стримування нелегальної міграції до Європи шляхом усунення її першопричин.

Ключові слова: Німеччина, африканські держави, постколоніальне партнерство, міжнародні відносини, зовнішня політика, GIZ, Compact with Africa, безпека, розвиток, міграція, реституція, Африканський Союз, співпраця ЄС-Африка

Вступ. У 21 ст. Африка посідає дедалі важливіше місце в системі міжнародних відносин, і взаємодія з нею стала одним із пріоритетів зовнішньої політики багатьох європейських держав. Особливе місце у цьому процесі належить Федеративній Республіці

* Семенов Геннадій Юрійович – магістр міжнародних відносин, Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9666-7455>; e-mail: gs20011511@gmail.com

Німеччина, яка, не маючи актуальних колоніальних володінь із середини 20 ст., проте маючи відповідне історичне тло, у постбіполярний період послідовно вибудовує політику «відповідального партнерства» з африканськими країнами. Це партнерство виявляється у зростанні політичного діалогу, розширенні гуманітарно-економічної присутності, реалізації програм у сфері розвитку та залученні Німеччини до безпекових процесів на континенті.

Актуальність теми зумовлена трансформацією підходів ФРН до африканського напрямку зовнішньої політики, що відбувається на тлі нових глобальних викликів – посилення міграційного тиску, зміни конфігурації сил у світі, боротьби за ресурси та зростаючої конкуренції з боку Китаю та Туреччини. Аналіз сучасного німецько-африканського партнерства дозволяє краще зрозуміти еволюцію постколоніальних міжнародних відносин у нових умовах та охарактеризувати стратегічну логіку європейської політики на південь від Сахари.

Науково-теоретична значущість дослідження полягає в осмисленні динаміки формування нового формату співпраці між державами, які раніше були пов'язані колоніальними відносинами, у контексті сучасного міжнародного права, політики розвитку та регіональної безпеки. Практична значущість полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення зовнішньої політики як Німеччини, так і України в африканському напрямку, а також для прогнозування сценаріїв взаємодії ЄС з Африкою в умовах поліцентричного світу.

Метою статті є аналіз еволюції партнерських відносин між Німеччиною та африканськими державами у 21 ст. як прикладу трансформації постколоніальної взаємодії у системі сучасних міжнародних відносин. Для досягнення цієї мети у статті вирішуються такі завдання:

- охарактеризувати історичні передумови формування німецько-африканських відносин;
- дослідити ключові політичні, економічні та безпекові формати сучасної співпраці;
- проаналізувати роль Німеччини у загальноєвропейській політиці щодо Африки;
- розкрити гуманітарно-культурний вимір (реституція, розвиток людського капіталу, співпраця з громадянським суспільством).

Запропоноване дослідження покликане сформувати цілісне уявлення про роль Федеративної Республіки Німеччина в сучасному африканському векторі міжнародної політики та її прагнення поєднати відповідальність за колоніальне минуле з проактивною моделлю партнерства, що відповідає принципам глобальної справедливості, сталого розвитку й багатосторонньої взаємодії.

Огляд літератури та джерел. Дослідження відносин між Федеративною Республікою Німеччини та державами Африки у системі міжнародних відносин 21 ст. характеризується міждисциплінарністю та розмаїттям підходів. Ця проблематика перебуває на перетині міжнародних відносин, регіональних студій, досліджень розвитку та постколоніальних студій. Вивчення еволюції постколоніального партнерства охоплює як аналіз зовнішньої політики і міжнародної співпраці, так і критичне осмислення історичної колоніальної спадщини та її впливу на сучасність.

Значний внесок у наукове осмислення німецько-африканських відносин зробили

провідні аналітичні центри Німеччини. Серед них виокремлюються Німецький інститут глобальних і регіональних досліджень (GIGA)¹, Німецький інститут розвитку (DIE) та фонд «Наука і політика» (SWP), які публікують аналітичні матеріали з африканської тематики. Водночас у працях дослідників Ульфа Енгеля, Роберта Каппеля та Геннінга Мельбера розкрито історичні та сучасні аспекти політики ФРН в Африці, включно з трансформацією підходів від розвитку до партнерства на рівних².

Водночас існують помітні прогалини у дослідженні цієї проблеми. Аналіз часто залишається фрагментарним і сфокусованим на окремих аспектах (наприклад, лише на економічній допомозі), без цілісного підходу. Постколоніальна перспектива досі застосовується обмежено, що не враховує повною мірою асиметрії влади та спадщину колоніалізму. Крім того, співпраця ФРН з африканськими країнами недостатньо вивчена в теорії міжнародних відносин – часто її розглядають крізь призму розвитку або європейської політики, а не як окремий напрям міжнародних відносин.

Джерельна база дослідження німецько-африканського партнерства у 21 ст. є різномірною. Важливими джерелами є офіційні документи ФРН: стратегічні документи Міністерства економічного співробітництва та розвитку (BMZ) (зокрема «Маршаловий план для Африки» (2017) і нова Африканська стратегія (2023)), матеріали Міністерства закордонних справ (MЗС) та резолюції Бундестагу, а також документи Африканського Союзу (наприклад «Порядок денний 2063») і спільні декларації Африки з міжнародними партнерами³. Для аналізу соціально-економічного контексту використовуються звіти міжнародних організацій щодо розвитку Африки⁴.

Окремий пласт джерел складають аналітичні матеріали та експертні оцінки. Звіти і дослідження, підготовлені німецькими організаціями розвитку і аналітичними центрами (GIZ, DIE, GIGA), пропонують аналіз політики та рекомендації щодо поглиблення співпраці. Зокрема, ініціатива G20 «Compact with Africa» та тематичні дослідження на її основі відображають нові підходи до інвестиційного партнерства.

Додатковим джерелом інформації та індикатором громадської думки є матеріали засобів масової інформації. Зокрема Deutsche Welle, The Africa Report, Euractiv регулярно висвітлюють перебіг і суспільне сприйняття німецько-африканського співробітництва. Ці матеріали відображають актуальні дискусії – від ефективності міжнародної допомоги до геополітичного впливу в Африці.

Огляд літератури свідчить про зростаючий інтерес до африканської політики Німеччини, особливо після 2017 р., коли було започатковано ініціативу Compact with Africa у рамках головування ФРН в G20. Однак більшість досліджень зосереджуються на окремих аспектах: економічному співробітництві, питаннях розвитку чи участі в безпекових місіях. Водночас комплексного аналізу сучасного партнерства Німеччини з африканськими

¹ The G20 Compact with Africa: An Incomplete Initiative. GIGA. URL: <https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/the-g20-compact-with-africa-an-incomplete-initiative>

² Kappel R., Verlag L. Germany's Africa Policy Revisited. Interests, Images and Incrementalism / ред. U. Engel. Leipzig University, 2006. 257 с.

³ Schulze S. Shaping the future with Africa. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2023. 36 с. URL: <https://surli.li/krkopw>

⁴ Müller G. The Marshall Plan with Africa – Review and Outlook. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, 2021. 26 с. URL: <https://surli.cc/msnvp>

державами як постколоніального феномену в контексті міжнародних відносин бракує, що обумовлює наукову новизну даної роботи. Водночас очевидно є потреба у комплексному міждисциплінарному аналізі, що поєднає врахування історичної колоніальної спадщини, оцінку сучасної політики ФРН в Африці та прогнозування майбутнього співробітництва на засадах рівноправності.

Історичні передумови та постколоніальний контекст співпраці. Німеччина як колоніальна держава долучилася до поділу Африки відносно пізно, здобувши свої основні колонії лише у 1884–1885 рр. До Першої світової війни Німецька імперія контролювала низку територій в Африці: Камерун, Німецьку Східну Африку (сучасні Танзанія, Руанда, Бурунді), Німецьку Південно-Західну Африку (сучасна Намібія), Тоголенд (Того) й інші володіння. Німецьке колоніальне панування тривало недовго – після поразки у Першій світовій війні 1918 р. всі ці колонії були відчужені під мандат Ліги Націй і передані іншим державам.

Колоніальна політика Німеччини характеризувалася експлуатацією ресурсів, захопленням земель і жорстоким придушенням опору корінного населення. Найбільш трагічним епізодом став геноцид народів гереро і нама у Німецькій Південно-Західній Африці (1904–1908). Після повстання гереро у 1904 р. німецькі війська під командуванням генерала Лотара фон Трота видали наказ про знищення цих народів, що призвело до масового винищення: було вбито близько 65 тисяч гереро (до 80% їхньої чисельності) та близько 10 тисяч нама (приблизно 50%)⁵. Тисячі людей загинули від голоду та спраги, будучи витісненими в пустелю, або померли у концтаборах від хвороб і виснаження. Ці події, що сталися на території сучасної Намібії, нині визнаються першим геноцидом 20 ст. та справили глибокий вплив як на місцеві суспільства, так і на історичну пам'ять про німецький колоніалізм⁶.

У післяколоніальний період Німеччина тривалий час приділяла мало уваги темі власної колоніальної спадщини, зосередившись передусім на осмисленні злочинів нацизму. Лише на зламі століть почалося поступове переосмислення колоніального минулого та визнання історичної відповідальності. У 2004 р. уряд ФРН уперше приніс офіційні вибачення за масові вбивства гереро і нама, хоча тоді було заявлено про неможливість фінансової компенсації нащадкам жертв. Наступним кроком стало офіційне визнання цих подій геноцидом: у липні 2015 р. представники німецького уряду і Бундестагу вперше назвали винищення гереро і нама «геноцидом» на державному рівні (попри одночасну відмову від терміна «репарації»). Кульмінацією цього процесу стало рішення Німеччини у 2021 р. формально визнати свою провину: було оприлюднено історичну заяву з вибаченнями перед народами Намібії та проханням про прощення, а уряд ФРН погодився виділити €1,1 млрд. на довгострокові проекти розвитку для громад, що постраждали від колоніального геноциду. Ця домовленість, досягнута після кількарічних переговорів, офіційно закріпила визначення подій 1904–1908 рр. як геноциду та засвідчила готовність Німеччини взяти на себе моральну і політичну відповідальність за минулі злочини⁷.

Поряд із переоцінкою намібійського кейсу, Німеччина останніми роками здійснює й

⁵ Germany apologises for colonial-era genocide in Namibia. *Reuters*. URL: <https://surl.li/ghiiey>

⁶ A stroll into Germany's conflicted postcolonial memory. *JusticeInfo.net*. URL: <https://surl.li/kheaga>

⁷ *Adami M.* Germany recognizes Herero and Nama genocide. *POLITICO*. URL: <https://surl.li/vewpjp>

інші кроки, що свідчать про намагання переосмислити колоніальне минуле. Помітним прикладом стала реституція бенінських бронз – у 2022 р. між урядами ФРН і Нігерії була підписана спільна декларація про передачу Нігерії більш ніж 1130 предметів із колекцій німецьких музеїв, відомих як бенінські бронзи (королівські артефакти, пограбовані британськими військами з Бенінського царства в 1897 р. і згодом придбані німецькими музеями). В рамках цієї угоди Німеччина не лише повертає цінності, але й долучається до культурної співпраці – допомагає у створенні нового музею в Бенін-Сіті, підтримує археологічні дослідження та навчання фахівців⁸.

У самій Німеччині відбувається активна «деколонізація» публічного простору пам'яті. Зокрема, у Берліні після тривалих громадських дискусій розпочато перейменування вулиць і площ, названих на честь колоніальних діячів, на честь африканських лідерів антиколоніального опору. Так, у 2022 р. площу Нахтіґаля (на честь колоніального адміністратора Густава Нахтіґаля) було перейменовано на площу Манґи Белла – на честь короля Дуали Рудольфа Манґи Белла, страченого німцями за опір у Камеруні. Також вулицю Людерица (названу на честь засновника колонії у Намібії Адольфа Людерица) перейменовано на вулицю Корнеліуса Фредерікса – на честь лідера народу нама, якого було страчено у концтаборі Хайфішкінзель у Людереці. Йому відрубали голову, а його череп відправили до Німеччини для дослідження расової переваги⁹. Подібні заходи – повернення культурних цінностей, вшанування пам'яті жертв та символічне дистанціювання від колоніальних героїв – сигналізують про прагнення німецького суспільства та держави перегорнути цю сторінку історії з належними уроками.

Значення окреслених процесів для сучасних міжнародних відносин є надзвичайно важливим. Визнання історичних кривд і конкретні акти примирення з боку Німеччини створюють основу для постколоніального партнерства у 21 ст. – партнерства, заснованого на довірі, рівноправності та повазі. Офіційне усвідомлення колоніальної спадщини і готовність взяти відповідальність за минуле дозволяють закласти нові рамки співпраці між Німеччиною та африканськими державами. Таким чином, еволюція політики пам'яті – від замовчування до каяття і відшкодування – стала необхідною передумовою для переосмисленого партнерства, що враховує уроки історії та спрямоване на спільний розвиток у майбутньому.

Еволюція зовнішньої політики ФРН щодо Африки у 21 ст. На початку 21 ст. зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина щодо Африки суттєво трансформувалася. Від традиційної моделі допомоги Німеччина перейшла до концепції стратегічного партнерства з африканськими державами. Така переорієнтація відображає прагнення будувати рівноправні відносини з урахуванням постколоніальної спадщини. Нині Африка розглядається не лише як об'єкт допомоги, а і як рівноправний партнер у розв'язанні глобальних проблем та реалізації спільних інтересів.

Нові підходи було зафіксовано у стратегічних документах німецького уряду. Зокрема, Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку взяло курс на відмову від односторонньої допомоги та наголосило на власній відповідальності

⁸ UNESCO welcomes the signing of a historic agreement between Germany and Nigeria for the return of 1,130 Benin bronzes. *UNESCO*. URL: <https://surl.li/jpmbjy>

⁹ Connolly K. Campaigners celebrate changing of colonial street names in Berlin. *the Guardian*. URL: <https://surl.li/ypxlwd>

африканських країн у розвитку. Так, у 2017 р. BMZ представило ініціативу «Маршалівський план для Африки». Цей документ окреслив перехід від односторонньої допомоги до партнерства, зосередженого на підтримці реформ та зміцненні інституцій в африканських країнах. «Маршалівський план» також передбачав стимулювання економічного зростання, залучення приватних інвестицій і створення робочих місць задля процвітання Африки та скорочення нелегальної міграції до Європи. У цьому руслі Німеччина започаткувала «реформаторські партнерства» з окремими країнами, надаючи пріоритетну підтримку в обмін на реформи і поліпшення врядування, закріпивши цей підхід у стратегії BMZ «2030» із фокусом на обмеженому колі пріоритетних держав і секторів¹⁰.

Наступним кроком стала нова Африканська стратегія, презентована урядом ФРН у січні 2023 р. Оновлений документ BMZ «Shaping the Future with Africa» продовжує та актуалізує ідеї «Маршалівського плану». Документ закріплює принципи справедливості, взаємоповаги і взаємної вигоди як основу партнерства з Африкою та передбачає активний діалог з африканськими партнерами. Стратегія 2023 орієнтується на підтримку пріоритетів африканських країн і спільне вирішення глобальних викликів. Особливу увагу приділено соціальній справедливості, захисту клімату та гендерній рівності: німецька політика розвитку щодо Африки має стати «більш соціальною, екологічною та феміністичною».

Водночас європейська міграційна криза 2015 р. та експансія Китаю в Африці стали ключовими викликами, що спонукали Берлін переглянути свою політику щодо континенту. Для усунення причин міграції Німеччина посилила інвестиції у розвиток африканських країн і співпрацю з державами транзиту. У відповідь на зростання впливу Китаю німецьке керівництво взяло курс на активізацію економічної присутності, аби не поступитися позиціями: федеральний міністр економічного співробітництва та розвитку Герд Мюллер наголошував, що не можна «залишити Африку китайцям, росіянам і туркам».

Безпековий вимір також став невід'ємною частиною африканської політики Німеччини. Зростання терористичних загроз і конфліктів (особливо у Сахелі) спонукало Берлін долучитися до міжнародних стабілізаційних зусиль. Німеччина, традиційно стримана щодо закордонних військових місій, направила контингент Бундесверу до Малі в межах операцій ООН та ЄС; у 2017–2023 рр. ця місія стала найбільшою закордонною для німецьких сил. Паралельно Берлін підтримує тренування миротворчих підрозділів Африканського Союзу і програми боротьби з тероризмом, посилюючи спроможність африканських держав самостійно гарантувати безпеку.¹¹

Німеччина реалізує африканську політику не лише на двосторонньому рівні, а й через механізми багатосторонньої дипломатії. Як провідна держава ЄС, вона активно формує спільний європейський курс щодо Африки: зокрема, разом з Францією Берлін виступив за нове економічне партнерство «ЄС–Африка» після 2020 р. Німеччина відіграє помітну роль у європейських інвестиційних ініціативах для Африки – від програм залучення приватного капіталу до стратегії «Global Gateway». Головуючи в G20 у 2017 р., Берлін ініціював «Compact with Africa» для стимулювання реформ та інвестицій у низці країн. У рамках G7 Німеччина залучає союзників до підтримки розвитку Африки¹².

¹⁰ Germany's 'Marshall Plan' for Africa. *Atlantic Council*. URL: <https://surl.li/glcapg>

¹¹ Tull D.M. Lessons to Be Learned: Germany's Crisis Management in Mali (2013–2023). *SWP*. 2024. № 18. С. 36.

¹² Ten starting points on Africa's future. *deutschland.de*. URL: <https://surl.lu/rcnflx>

Отже, у 21 ст. відносини Німеччини з африканськими державами еволюціонували від моделі «донор – реципієнт» до постколоніального партнерства. Сучасна політика ФРН щодо Африки базується на принципах рівності, взаємної вигоди та спільної відповідальності, розглядаючи Африку як стратегічного партнера у вирішенні глобальних викликів. Еволюція цієї політики засвідчує перехід до довгострокового партнерства, що поєднує розвиток Африки з геополітичними інтересами Німеччини та формує новий рівноправний формат співпраці.

Формати та інструменти співпраці: економіка, розвиток, безпека. Німецько-африканське партнерство у 21 ст. характеризується різноманітними форматами співпраці в галузях економіки, розвитку та безпеки. Ключову роль у технічній допомозі відіграє Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), що реалізує проекти професійної освіти, цифровізації, охорони здоров'я та екології по всій Африці. Наприклад, у Кот-д'Івуарі впроваджується програма підтримки дуальної професійно-технічної освіти задля покращення підготовки молоді до ринку праці¹³. У Південній Африці GIZ сприяє розвитку цифрових навичок серед молоді, аби вирішити проблему високого безробіття та залучити більше жінок до ІТ-сектору. У сфері охорони здоров'я німецько-африканські університетські та лікарняні партнерства через GIZ допомагають обмінюватися досвідом і впроваджувати цифрові рішення для підвищення якості медичних послуг. Не менш важливим є внесок у захист довкілля: Німеччина підтримує кліматичні та екологічні ініціативи, зокрема регіональні програми адаптації до змін клімату на півдні Африки (підтримка трансмежових заповідників SADC задля захисту екосистем і сталого розвитку громад)¹⁴.

Одним із новітніх інструментів економічного співробітництва стала ініціатива G20 Compact with Africa, започаткована Німеччиною на саміті G20 у 2017 р. Її головний принцип – перехід від традиційної «донорської» моделі до партнерства заради інвестицій: африканські країни-учасниці укладають «компакти» з країнами G20, зобов'язуючись проводити реформи для поліпшення бізнес-клімату, аби стимулювати приватні інвестиції. Станом на 2019 р. до Compact with Africa приєдналися 12 держав Африки, серед яких Гана, Ефіопія, Сенегал, Марокко, Туніс та інші. У рамках цих угод африканські партнери спрощують процедури відкриття бізнесу, вдосконалюють законодавство та зміцнюють фінансовий сектор, що повинно залучити більше іноземних інвестицій в інфраструктуру та виробництво. Винагородою для цих країн є підвищення обсягу приватного капіталу та створення робочих місць через зростання приватного сектора. Дійсно, учасники Compact with Africa демонструють прогрес: майже всі 12 країн покращили рейтинги легкості ведення бізнесу та випереджають середні темпи економічного зростання регіону¹⁵.

Підтримка підприємництва – ще один важливий напрям співпраці. Німеччина разом із ЄС сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в Африці, особливо серед жінок-підприємниць. Так, у 2024 р. започатковано ініціативу Women Entrepreneurship for Africa, яка надає фінансування та навчання жінкам-стартаперам у різних країнах. Ця програма у межах загальноєвропейської ініціативи Investing in Young Businesses in Africa пропонує грантову підтримку для жіночих бізнесів у Сенегалі, Кенії, Мозамбіку, Танзанії й інших

¹³ Promoting dual vocational training in Côte d'Ivoire. *Startseite – giz.de*. URL: <https://surl.li/fsaufm>

¹⁴ Climate-adapted use of natural resources. *Startseite – giz.de*. URL: <https://surl.li/bkluvq>

¹⁵ G20 Compact with Africa is a long game | ISS Africa. *ISS Africa*. URL: <https://surl.li/lxtphv>

держав, загалом плануючи охопити понад 500 підприємниць¹⁶. Пілотний етап WE4A вже успішно діяв у семи країнах, демонструючи ефективність у розширенні доступу жінок до фінансування, ринків і знань. Крім того, GIZ реалізує спеціалізовані проєкти на підтримку жіночого підприємництва, такі як програма FEMMPACT у Західній Африці, що зміцнює екосистему стартапів, навчає тренерів та створює мережі інкубаторів для жінок у Сенегалі та Кот-д'Івуарі. Така підтримка МСП і стартапів сприяє формуванню середнього класу та інноваційної економіки в африканських країнах.

У сфері безпеки Німеччина бере активну участь у миротворчих і стабілізаційних місіях ООН та ЄС в Африці. Зокрема, з 2013 р. Німеччина долучилася до місії ООН MINUSMA в Малі, надавши один із найбільших контингентів серед західних країн. До 1100 німецьких військовослужбовців і 20 поліцейських перебували в Малі під егідою ООН – це найбільше закордонне залучення Бундесверу в миротворчості¹⁷. Німецький підрозділ у складі MINUSMA дислокувався переважно в регіоні Гао, виконуючи завдання розвідки та повітряного транспорту для забезпечення безпеки миротворців і цивільного населення. Паралельно, в рамках Спільної політики безпеки і оборони ЄС, Німеччина підтримує цивільні місії EUCAP Sahel у Нігері та Малі, що спрямовані на посилення можливостей місцевих сил безпеки. Німецькі фахівці та поліцейські, відряджені у ці місії, тренують поліцію та жандармерію Sahelu, допомагаючи реформувати правоохоронні органи і зміцнити верховенство права. Такий внесок підвищує спроможність африканських партнерів самостійно забезпечувати стабільність і протидіяти тероризму¹⁸.

Підтримуючи стабільність, Німеччина одночасно прагне боротися з глибинними причинами конфліктів і вимушеної міграції через інфраструктурні, освітні та гуманітарні програми. Німецький уряд офіційно декларує мету «боротися з першопричинами міграції, щоб люди бачили перспективи залишатися біля свого дому». Відтак, значні ресурси спрямовуються на розвиток Африки: з 2016 р. Німеччина надала близько 277 млн. євро на підготовку та зміцнення потенціалу сил безпеки африканських країн і ще 217 млн. євро – на проєкти стабілізації¹⁹. У регіоні Сахелю, де через конфлікти та зміни клімату понад 12 млн. людей потребують гуманітарної допомоги, Берлін подвоїв річний обсяг такої допомоги до ~50 млн. євро (станом на 2020 р.) і ініціював міжнародні донорські конференції для мобілізації додаткових фондів. Одночасно понад 1,3 млрд. євро було зарезервовано на довгострокові проєкти розвитку в країнах Сахелю після 2016 р. Такі кроки – від будівництва доріг, електростанцій і систем водопостачання до підтримки шкіл, професійних училищ і програм продовольчої безпеки – покликані створити економічні можливості на місцях, зміцнити державне управління та зменшити мотиви для нелегальної міграції. У підсумку, постколоніальне партнерство Німеччини з африканськими державами еволюціонує в бік комплексного підходу, що поєднує економічний розвиток, соціальне піднесення та безпекову підтримку задля спільної стабільності та процвітання.

¹⁶ EU, Germany Support Female Entrepreneurship in Senegal. *EnergyCapital&Power*. URL: <https://surl.li/yalaao>

¹⁷ Together for security, stability and development: Germany's involvement in the Sahel region. *German Federal Foreign Office*. URL: <https://surl.li/kyqiaf>

¹⁸ Germany to speed up Mali withdrawal as UN mission ends. *Al Jazeera*. URL: <https://surl.li/lslaly>

¹⁹ Germany's "Marshall Plan with Africa": Tackling the Push Factors of Migration. *Heinrich Böll Stiftung | Washington, DC Office – USA, Canada, Global Dialogue*. URL: <https://surl.li/ejpvaw>

Гуманітарно-культурний вимір і суспільне сприйняття. У 2022 р. Німеччина зробила історичний крок, повернувши Нігерії першу партію знаменитих бенінських бронзових артефактів. На основі двосторонніх домовленостей було передано 21 цінний експонат і юридично оформлено передачу права власності на понад 1 000 бронзових виробів з німецьких музеїв²⁰. Міністерка закордонних справ Німеччини Анналена Бербок особисто вручила артефакти в Абуджі, наголосивши, що цей жест є частиною зусиль із переосмислення «темної колоніальної історії» та виправлення давніх кривд. Ця реституція стала безпрецедентною для європейських держав і ознаменувала переломний момент у міжнародній культурній політиці. Вона активізувала дискурс щодо постколоніальної відповідальності, підштовхуючи й інших колишніх колоніальних гравців до повернення вкрадених культурних цінностей.

Німеччина й африканські країни вибудували тісне співробітництво у сфері освіти та науки. Німецька служба академічних обмінів підтримує численні спільні університетські програми, дослідницькі центри та стипендії, стимулюючи академічну мобільність. Наслідком цього стала помітна динаміка академічних обмінів: кількість студентів із країн регіону Тропічної Африки, що навчаються в Німеччині, зростає на 10% у 2019–2020 рр. і ще на 15% у 2020–2021 рр.²¹ Офіційний Берлін інвестує значні ресурси у розвиток освіти в Африці: наприклад, у 2021 р. майже дві третини німецької допомоги на освіту було спрямовано на вищу школу та професійну підготовку кадрів, у тому числі на фінансування навчання студентів із країн, що розвиваються. Реалізуються спеціальні ініціативи на кшталт програми «Centres of African Excellence», в рамках яких при підтримці DAAD створено низку центрів передового досвіду в африканських університетах для підготовки фахівців і спільних досліджень. Таким чином, академічна співпраця зміцнює людські зв'язки, сприяє взаємному обміну знаннями і формує нове покоління експертів, обізнаних із реаліями обох регіонів²².

Громадська думка в Німеччині щодо Африки значною мірою формується медіа та активністю інститутів громадянського суспільства. Німецькі мас-медіа приділяють африканській тематиці більше уваги, ніж у попередні десятиліття: зокрема, міжнародний мовник Deutsche Welle веде мовлення африканськими мовами (хауса, суахілі, амхарською тощо), висвітлюючи новини континенту для широкої аудиторії. Поряд із цим, медіа, засновані представниками африканської діаспори в Європі, надають альтернативний погляд на події: наприклад, видання The African Courier спеціалізується на новинах Африки і життя діаспори, пропонуючи німецькій публіці більш збалансовані й різноманітні наративи про африканські реалії. Вагому роль відіграють і неурядові організації та громади африканської діаспори, які через просвітницькі кампанії, мистецькі виставки і публічні дискусії популяризують африканську культуру та ставлять на порядок денний питання партнерства на засадах рівності та взаємоповаги.

²⁰ Benin Bronzes: Germany returns looted artefacts to Nigeria. *BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-64038626>

²¹ Wissenschaft weltweit 2022. Bonn: Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2022. 5 p. URL: <https://surli.cc/zfrdyp>

²² Higher education and science. *Federal Ministry for Economic Cooperation and Development*. URL: <https://surli.cc/jaofod>

Невід'ємною складовою цього діалогу стали культурні фестивалі та заходи, що зближують народи. Щороку в різних містах Німеччини проходять яскраві фестивалі африканської музики, кухні, танцю і мистецтва, які демонструють багатство культурного розмаїття Африки та таланти діаспори²³. Так, у місті Вюрцбург із 1989 р. проводиться найбільший в Європі Африканський фестиваль, на якому за десятиліття виступили понад 7 790 музикантів і митців із 56 країн, залучивши сумарно більш ніж 2,7 мільйона відвідувачів. Інший приклад – Міжнародний африканський фестиваль у Тюбінгені, що вже понад 25 років слугує платформою не лише для концертів і ярмарків, а й для обговорення актуальних соціально-політичних питань: програма заходу включає тематичні лекції, дискусії та інтерактивні майстер-класи, що сприяє міжкультурному діалогу і мобілізації діаспори. Подібні ініціативи в медіа та культурній сфері поступово змінюють сприйняття африканського континенту, роблячи акцент на партнерстві, взаєморозумінні та спільній відповідальності за майбутнє.

Висновок. У 21 ст. зовнішньополітична стратегія Федеративної Республіки Німеччина щодо африканських держав зазнала суттєвих трансформацій, поступово еволюціонуючи від політики допомоги до системного формату стратегічного партнерства. Така динаміка зумовлена як внутрішньою переоцінкою колоніальної спадщини, так і змінами у глобальному середовищі, де Африка набула ваги як арена геополітичного суперництва, зокрема в контексті зростання впливу Китаю, ризиків міграційного тиску та питань регіональної безпеки.

Німеччина активно застосовує інструменти «м'якої сили», поєднуючи економічну взаємодію, розвиток ініціатив, гуманітарно-культурне співробітництво та участь у миротворчих зусиллях. Програми GIZ, Compact with Africa, підтримка приватного сектору та роль DAAD у сфері освіти демонструють прагнення до довгострокового партнерства, орієнтованого на стійкий розвиток і регіональну стабільність. Водночас німецька участь у миротворчих операціях та безпекових форматах свідчить про зростаюче розуміння взаємозалежності між стабільністю Африки та безпекою Європи.

Культурна дипломатія та громадська думка відіграють дедалі важливішу роль у формуванні зовнішньополітичного вектору. Реституція культурних цінностей, зокрема бенінських бронз, має не лише символічне, а й політичне значення, окреслюючи зобов'язання Німеччини перед африканськими народами. Освітні, медійні та культурні ініціативи сприяють побудові відносин на принципах взаємної поваги й історичної відповідальності.

Загалом, постколоніальне партнерство Німеччини та африканських держав набуло комплексного характеру, поєднуючи елементи економічної взаємодії, безпекового співробітництва, культурного діалогу та ціннісного переосмислення минулого. Успішне продовження цієї політики залежить від здатності обох сторін поглиблювати довіру, інституціоналізувати досягнутий прогрес та адаптуватися до нових викликів міжнародного середовища.

²³ Top African Festivals in Germany 2025. *AFRICAN COURIER. Reporting Africa and its Diaspora!*. URL: <https://surl.li/denefh>

Hennadii Semenov

Germany and African States in the System of International Relations: The Evolution of Postcolonial Partnership in the 21st Century

Abstract: The article explores the political, economic, security, and humanitarian dimensions of Germany's cooperation with African states within the system of international relations in the 21st century. It is established that following the end of the colonial era, the Federal Republic of Germany significantly transformed its approach to partnerships with Africa – moving from paternalistic practices to equitable cooperation. This shift marks a new phase of postcolonial engagement and is particularly reflected in Germany's new Africa Strategy of 2023. At the political level, Germany has intensified dialogue with the African Union and individual countries of the continent, recognizing African states as key partners in addressing shared global challenges.

The article analyzes key initiatives shaping the current format of cooperation: the work of development institutions such as GIZ, strategic programs of the Federal Ministry for Economic Cooperation and Development, the G20-launched 'Compact with Africa' initiative aimed at attracting investment to African economies, and Germany's participation in UN and EU peacekeeping missions on the continent, which emphasize the security dimension of the partnership. Special attention is given to the humanitarian and cultural aspect, particularly Germany's restitution efforts regarding cultural assets looted during the colonial period – for instance, the 2022 agreement on the return of over 500 Benin bronzes – as a gesture of historical justice.

Moreover, Germany's intensified cooperation with Africa has significantly influenced the formation of the EU's common policy toward the continent. German initiatives are increasingly aligned with broader European strategies in the fields of development, security, and migration management, with Germany contributing nearly 20% of the EU's financial support for peace and security programs in Africa. This underlines Germany's strategic role within the EU as a driving force behind engagement with Africa.

Additionally, Germany's renewed interest in Africa reflects its broader foreign policy goal of strengthening global partnerships beyond the traditional Euro-Atlantic sphere. By deepening ties with African countries, Germany seeks to diversify its international alliances, enhance its geopolitical influence, and contribute to the stability of regions whose development is essential for global security and economic sustainability. The article concludes that Germany's foreign policy today is characterized by a 'return to Africa' strategy, focused on promoting sustainable development, ensuring regional stability, and addressing the root causes of irregular migration to Europe.

Keywords: Germany, African states, postcolonial partnership, international relations, foreign policy, GIZ, Compact with Africa, security, development, migration, restitution, African Union, EU-Africa cooperation